

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ : เครื่องช่วยการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนเกี่ยวกับป่าชุมชน

ชื่อผู้เขียน : นางสาวกอบกาญจน์ พจน์ชนะชัย

ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต : สาขาวิชาการศึกษาจากระบบ

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยงยุทธ เปลี่ยนแดง	ประธานกรรมการ
อาจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์	กรรมการ
อาจารย์ เอนก นาคะบุตร	กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง เครื่องช่วยการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนเกี่ยวกับป่าชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์การ องค์ความรู้ วิถีปฏิบัติ กฎเกณฑ์ ระบบคุณค่า ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน และเครื่องช่วยการเรียนรู้ในการถ่ายทอดแนวคิดด้านการดูแลรักษาและจัดการป่าของชุมชน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลในพื้นที่โดยใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต จากวิถีชีวิตประจำวัน การสังเกตและบันทึกข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่ม การประชุมของหมู่บ้าน เวทีแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้าน การเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในชุมชน และการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ในชุมชนที่ศึกษามีลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับสังคมภาคเหนือทั่วไป คือมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น มีเครือข่ายทางสังคมเป็น กลุ่มเครือญาติ กลุ่มหัววัด กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มหมวดบ้าน กลุ่มการปกครอง กลุ่มทางสังคมเศรษฐกิจ ซึ่งมีการพึ่งพาระหว่างกันในกลุ่มกลุ่มต่าง ๆ สามารถที่จะแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะมีการช่วยเหลือพึ่งพากันเมื่อเกิดภาวะการขาดน้ำ อันเนื่องมาจากป่าที่เป็นแหล่งน้ำถูกทำลาย ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และมีการอนุรักษ์ป่า ความรู้นี้ได้แพร่กระจายไปในชุมชนโดยผ่านเครือข่ายทางสังคม กลุ่มต่าง ๆ ทำให้เกิดการยอมรับแนวคิดและ ได้มีการตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน เพื่อออกกฎระเบียบและจัดการให้ป่าชุมชน

คงอยู่ องค์กรชุมชนนี้ยังทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น จัดพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าป่า เป็นการถ่ายทอดความเชื่อว่าป่ามีผีเป็นผู้ดูแลรักษา ใครทำลายจะได้รับความวิบัติต่าง ๆ

องค์กรชาวบ้านในการดูแลป่ามิได้ดำเนินการเอง โดด ๆ แต่มีการเชื่อมโยงกับภายนอก เช่น เจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการลงโทษผู้ที่ไม่ยอมรับกฎระเบียบของชุมชน มีการติดต่อกับนักวิชาการในการเชื่อมโยงกับเครือข่ายป่าชุมชนอื่น ๆ รวมถึงการมีเครือข่ายกับชุมชนข้างเคียงทำให้มีการร่วมมือกันดูแลป่าและทำให้ป่าเป็นป่าผืนเดียวกัน การขยายเครือข่ายทั้งแนวตั้งและแนวนอนทำให้องค์กรชุมชนเข้มแข็ง นอกจากนี้แล้วชุมชนยังพยายามถ่ายทอดแนวคิดการอนุรักษ์แก่เยาวชนโดยร่วมมือกับโรงเรียน มีการนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ซึ่งเครือข่ายการเรียนรู้ในการถ่ายทอดแนวคิดด้านการดูแลรักษาและจัดการป่าของชุมชนนั้น พบว่าเครือข่ายการเรียนรู้ของบุคคลเรียนรู้เริ่มต้น จากครอบครัว เครือญาติ การเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ การเรียนรู้จากวัด และการเรียนรู้จากกลุ่มตามลักษณะของการตั้งบ้านเรือน กลุ่มอาชีพ และคณะกรรมการป่าชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนได้จากสถาบันทางศาสนา สถาบันการศึกษาและพิธีกรรมที่เข้ามามีส่วนร่วมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างบุคคลต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนและสนับสนุนให้เกิดการดูแลรักษาป่าขึ้น และเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน ซึ่งอาศัยสัมพันธ์ทางเครือญาติ ผ่านพิธีกรรมซึ่งก่อให้เกิดเครือข่ายห้ววัด เครือข่ายกิจกรรมและความเชื่อระหว่างชุมชน การประชุมสภาตำบลก็เป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมประชุมสภาตำบล หน่วยงานของรัฐและหน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาสนับสนุนให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างหมู่บ้าน ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้จึงมีอยู่ 2 ลักษณะคือ กระบวนการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ จากการเรียนรู้จากวิถีชีวิต ความเชื่อ การถ่ายทอดบอกเล่าสืบต่อกันมา และกระบวนการเรียนรู้จากความสัมพันธ์กับภายนอกชุมชน

Thesis Title : Network of Community Learning and Management
Concerning Community Forestry

Author : Miss. Kobgarn Phochanachai

M.Ed. : Nonformal Education

Examining Committee :

Assoc. Prof. Yongyudh Plianpadung	Chairman
Lecturer Dr. Anurak Panyanuwat	Member
Lecturer Akneck Nakabud	Member

Abstract

The objective of this research—Network of Community Learning and Management Concerning Community Forestry— is to study the organization, knowledge, practices, criteria, value systems, beliefs and ceremonies of communities concerning the management of their forests and the networks involved in disseminating ideas about forest care and management.

This research is primarily qualitative in nature. The data was collected through interviews and observations of daily lifestyles of the villagers; observations of inter-group interactions; observations of village meetings; observations of inter-village exchanges; and, participatory observations of village activities.

Results of the research include the fact that the villages studied are similar with respect to their customs and social structure and are representative of northern Thailand in general. This means

that there are close relations maintained within the villages themselves in the form of networks of relatives, temple followers, the weir group, sub-village groups, parent groups, and socio-economic groups which are inter-dependent as well. They are able to solve problems efficiently because they depend on each other for help when phenomena such as droughts caused by forest destruction occur. This provokes learning and subsequent preservation of the forests on the part of the villages. This knowledge is in the village through social networks in the community which attach the various groups together. The diffusion of knowledge led to a common understanding and therefore an acceptance of the knowledge which in turn led to the creation of a village social forestry committee which promulgated a set of rules for the use of the forests. This set of rules for forest use has enabled the forest to exist into the present. There are several organizations which continue to spread knowledge and beliefs, both directly and indirectly, about forest preservation in the village. Ways in which they pass this knowledge on include forest ceremonies to demonstrate respect for forest spirits which look after the forests. Whomever might be tempted to damage the forest will be the recipient of the wrath of these forest ghosts.

The structure of the knowledge dissemination system is complex. There are connections, both lateral and vertical within the village itself and between the village and the outside world. Within the village, the most important learning unit, the family is tied to other family units through kinship, friendship, or other bonds. These sub-units are also tied to village organizations such as the temple, women's groups, agricultural groups and so on. This is in addition to vertical, inter-generational ties through which knowledge about

forests issues is transmitted by cooperation, for example, between the school and the community on forest activities. Between communities there may exist lateral network strands which tie them together and aid in cooperative forest preservation. The individual community or array of communities may also be tied into a more vertical network through association with a tambon council, Royal Forestry Department or other government departments, researchers and academics, or private development organizations. All these strands in the network, both lateral and vertical, both within the community itself and between the community and the outside world, offer the participants at all levels and positions the opportunity to gain knowledge about forest issues.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved